

РОЗДІЛ V

Географія туризму

УДК 911.3:379.85(477.72)

О. О. Бейдик – доктор географічних наук, професор кафедри країнознавства і туризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Л. В. Ільїн – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельного господарства Волинського національного університету імені Лесі Українки

Хмельницька область у Книзі рекордів України

Роботу виконано на кафедрі країнознавства і туризму КНУ ім. Т. Шевченка

Проаналізовано рекорди регіонів України в економічному та суспільному житті, висвітлено регіональну структуру рекордів України в природній і суспільно-економічній сфері та визначено місце Хмельницької області в цій структурі. Розширено уявлення про рекреаційно-туристські ресурси як чинник ефективного управління рекреаційним господарством регіону.

Ключові слова: сім природних чудес України, природна й суспільно-економічна сфера, регіони України, ресурсно-рекреаційна привабливість території.

Бейдик А. А., Ільїн Л. В. Хмельницкая область в Книге рекордов Украины. Проанализированы рекорды регионов Украины в экономической и общественной жизни, освещена региональная структура рекордов Украины в природной и общественно-экономической сфере и определено место Хмельницкой области в этой структуре. Расширено представление о рекреационно-туристских ресурсах как факторе эффективного управления рекреационным хозяйством региона.

Ключевые слова: семь природных чудес Украины, природная и общественно-экономическая сфера, регионы Украины, ресурсно-рекреационная привлекательность территории.

Beidyk O. O., Ilyin L. V. Khmelnytsk Region in Ukrainian Book of Records. The records of regions of Ukraine were analyzed in economic and social life; the light was thrown upon the regional structure of records of Ukraine in natural, social, economic sphere and identified the place of Khmelnytskyi region in this structure. The idea of recreation and tourist resources like a factor of effective management of recreation economy of region was widened.

Key words: 7 natural wonders of Ukraine, natural and socio-economic area, regions of Ukraine, of recreation and tourist resources.

Постановка наукової проблеми та її значення. Нещодавня планетарна акція щодо визначення семи сучасних чудес світу та аналогічні дійства, що відбулися в низці країн Європи із визначення семи національних чудес, дійшли у 2007–2008 рр. й до України: визначено сім архітектурно-історичних дестинацій та сім природних див. До золотої сімки архітектурно-історичних об'єктів України увійшли Національний заповідник «Софія Київська» та Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник (м. Київ), дендрологічний парк «Софіївка» (м. Умань, Черкаська обл.), Національний заповідник «Хортиця» (м. Запоріжжя, Запорізька обл.), Державний історико-архітектурний заповідник «Хотинська фортеця» (м. Хотин, Чернівецька обл.), Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець» (Хмельницька обл.), Національний заповідник «Херсонес Таврійський» (м. Севастополь, АР Крим). Переможцями акції «7 природних чудес України» визначені біосферний заповідник «Асканія-Нова» (Херсонська обл.), регіонально-ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя» (Миколаївська обл.), Дністровський каньйон (Вінницька, Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька обл.), печера Мармурова (АР Крим), національний природний парк «Подільські Товтри» (Хмельницька обл.), озеро Світязь (Волинська обл.), національний природний парк «Синевір» (Закарпатська обл.).

Але низка регіонів, незважаючи на наявність беззаперечних об'єктів, які мали всі підстави бути віднесеними до золотої сімки (наприклад українські чорноземи або печера Оптимістична, карпатські вершини-двотисячники, дельта Дунаю або чорноморське узбережжя Криму з неперевершеними

красеннями-мисами), не увійшли до переможців. Це низка регіонів України, які, на наш погляд, могли б бути достойно представлені в тій чи іншій «золотій сімці». Природно, із таким розподілом переможців погодяться далеко не всі.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Україна, як і будь-яка територія на земній кулі, є країною, якій притаманні не тільки загальні ознаки, а й прояви специфічності та унікальності. Існує достатньо широке коло джерел (публікації в пресі, монографії, енциклопедичні, довідкові видання, спогади), які віддзеркалюють ці аспекти.

Найбільш цікавими й інформаційнонасиченими стосовно «рекордного аспекту» є низка монографій, путівників [1], енциклопедичних видань [2] та особливо роботи Г. О. Маценка [3–6] (останні були обрані основним об'єктом цього аналізу).

Мета статті – дати кількісно-якісний аналіз об'єктів, явищ, подій, представлених у форматі «рекорди України» та виявити їх регіональну структуру в природній і суспільно-економічній сферах, акцентувавши увагу на Хмельницькій області.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для аналізу матеріалу в межах обраного формату – джерельної бази [3–6] – використано таблиці, які віддзеркалюють кількісні показники рекордних проявів у межах трьох блоків (природному, економічному, науково-культурному) українського суспільства в регіональному (24 області та автономія) розрізі (табл. 1).

У першому блоці («Природа навколо нас») проаналізовано 808 статей семи номінацій: перші три позиції посідають АР Крим (131 рекордний прояв), Закарпатська (54), Одеська (42) області, останні три, відповідно, – Хмельницька (6), Вінницька (6), Сумська (7) області.

За другим блоком («Людина й суспільство») проаналізовано 749 статей 17 номінацій: перші три позиції посідають Київська (81 рекордний прояв), Львівська (76) області, АР Крим (51), останні три, відповідно, – Кіровоградська (2), Сумська (5), Хмельницька (6) області.

У третьому блоці («У світі науки й техніки») проаналізовано 608 статей шести номінацій: перші три позиції посідають Київська (155 рекордних проявів), Львівська (82) області, АР Крим (69), останні три, відповідно, – Сумська (4), Хмельницька (5), Кіровоградська (6) області.

У четвертому блоці («Культура й мистецтво») проаналізовано 669 статей шести номінацій: перші три позиції посідають Київська (141 рекордний прояв), Львівська (105), Харківська (40) області, останні три, відповідно, – Луганська (1), Чернівецька (2), Херсонська (2) області.

У п'ятому блоці («Спорт і розваги») проаналізовано 175 статей чотирьох номінацій: перші три позиції посідають Київська (30 рекордних проявів), Одеська (16), Львівська (13) області, останні три, відповідно, – Хмельницька (0), Рівненська (0), Чернівецька (1) області.

За сумою рекордних проявів трьох блоків (табл. 1) перші три позиції посідають Київська (448 рекордних проявів), Львівська (305) області, АР Крим (287), останні три, відповідно, – Кіровоградська (21), Хмельницька (22), Сумська (25) області.

У цій шерензі Хмельницька область із 25 регіонів України займає передостаннє 24 місце, маючи 22 рекордні прояви («Природа навколо нас» – шість, «Людина й суспільство» – шість, «У світі науки й техніки» – п'ять, «Культура й мистецтво» – п'ять, «Спорт і розваги» – 0).

Хмельницька область широким загалом, а особливо фахівцями-географами, сприймається як регіон дійсно унікальних проявів у географічній, історичній, культурній царині України та Росії:

- 1) Кам'янець-Подільський історико-культурний заповідник «Кам'янець» (м. Кам'янець-Подільський);
- 2) могила Баал Шем Това, засновника єврейського вчення хасидизму та фортеця XVI ст. (сmt Меджибіж);
- 3) Державний історико-культурний заповідник «Самички», кінець XVIII – початок XIX ст. (с. Самички, Старокостянтинівський район);
- 4) Подільські Товтри – найбільший за площею національний природний парк України (понад 261 тис. га);
- 5) річка Дністер (найбільшу ширину – до 1 км річка має на південному кордоні області);
- 6) печера «Атлантида» (Кам'янець-Подільський район).

Таблиця 1

**Регіональна структура рекордів України
в природній та суспільно-економічній сфері**

Адміністративні одиниці	Природа навколо нас	Людина й суспільство	У світі науки й техніки	Культура й мистецтво	Спорт і розваги	Разом	Місце за кількістю рекордних згадувань
Київська	41	81	155	141	30	448	1
Львівська	29	76	82	105	13	305	2

АР Крим	131	51	69	25	11	287	3
Одеська	42	25	45	15	16	143	4
Харківська	18	26	47	40	10	141	5
Закарпатська	54	16	16	8	5	99	6
Донецька	20	27	36	8	4	95	7
Івано-Франківська	33	14	12	7	3	69	8
Дніпропетровська	11	14	28	8	7	68	9
Херсонська	41	11	6	2	2	62	10
Запорізька	17	13	9	5	4	48	11–12
Чернігівська	18	12	7	9	2	48	11–12
Тернопільська	16	12	6	8	5	47	13–14
Полтавська	9	13	12	12	1	47	13–14
Луганська	14	10	15	1	6	46	15–16
Миколаївська	14	8	13	7	4	46	15–16
Волинська	20	14	4	4	2	44	17–18
Чернівецька	24	10	7	2	1	44	17–18
Житомирська	15	11	6	4	3	39	19
Черкаська	15	12	2	6	1	36	20
Вінницька	6	15	6	4	3	34	21–22
Рівненська	12	16	2	4	0	34	21–22
Сумська	7	5	4	8	1	25	23
Хмельницька	6	6	5	5	0	22	24
Кіровоградська	8	2	6	4	1	21	25
Разом статей	808	749	608	669	175	3009	
Загалом використано	621	500	600	442	135	2298	

Найбільш видатними епізодами на «рекордному полі» Хмельницької області за [3–6] є:

– у блоці «Природа навколо нас» у номінації «Рельєф» – найдовший каньйон в Україні – Дністровський (250 км, глибини – 150–180 м) частково розміщений на території Хмельницької області; «Голова витязя» – скеля-стовп (висота – 16 м), що утворилась у результаті вивітрювання в урочищі Стовпці в гирлі р. Смотрич (с. Устя, Кам'янець-Подільський район);

– у блоці «Людина й суспільство» у номінації «Резерви й можливості» – найтриваліше переховування (1942–1999, тобто впродовж 57 років) відзначено в с. Мончинці, коли тут з'явився Степан Ковальчук, якого земляки вважали зниклим безвісти;

– у блоці «У світі науки й техніки» у номінації «Архітектура і будівництво» – найстаріший міст – фортечний міст у Кам'янці-Подільському (II–III ст.); найвищий міст – «сарна, що біжить» (висота – 70 м, відстань між опорами – 174 м) (м. Кам'янець-Подільський); у номінації «З історії речей» – найстаріше з діючих паперових підприємств – целюлозно-паперовий комбінат у селищі Понінка (паперова фабрика заснована в 1870 р.).

Природно, що низка даних стосовно окремих регіонів та України в цілому застаріла, потребує свого уточнення й аналізу – не є винятком і Хмельницька область, економічні та соціальні рекорди якої, як і події сумні, трагічні не мають залишатися поза увагою.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Кількісно-якісний аналіз об'єктів, явищ, подій, представлених у форматі «рекорди України» засвідчує, що серед 25 регіонів України Хмельницька область займає 24 місце, маючи 22 рекордні прояви. Водночас, унікальні природні, суспільні, біосоціальні ресурси регіону, які є загальновідомими, але за тих чи інших причин не віддзеркалені в книзі рекордів України, здатні забезпечити Хмельницькій області більш високе місце.

Інформація про ієрархію, кількість і якість регіональних рекреаційно-туристських ресурсів виступає чинником ефективного управління рекреаційним господарством регіону, більш збалансованого й комплексно-пропорційного розвитку економіки області.

На нашу думку, визначення семи природних чудес України є невдалим. По-перше, явний перебік у бік гідрологічних об'єктів (4). По-друге, відсутні об'єкти, статус яких (тобто входження до сімки) змусив владу звернути на них більшу увагу, зважаючи на економічне значення останніх, з одного боку, та вкрай незадовільний стан – з іншого. Узагалі визначено такі об'єкти, які переважно добре відомі всім, мають достатньо високий рейтинг й практично ніякого ексклюзиву не несуть. На наш погляд, більш удалим, збалансованим, різноманітним був би такий ряд:

1) печера Оптимістична (Тернопільська область) – найбільша у світі гіпсова печера за довжиною (близько 250 км) (обов'язкове внесення маршрутів печерою до навчальних програм вищої та середньої школи Карпатського, Подільського регіонів);

- 2) дельта Дунаю (Одеська область) (заходи, спрямовані на внесення об'єкта до Списку всесвітнього надбання);
- 3) Чорноморське узбережжя Криму з унікальними природними комплексами мисів (Март'ян, Лукулл, Хроні, Атлеш, Сарич, Айя, Фонар, Зюк, Опук, Фіолент, Меганом та ін.);
- 4) карпатські двотисячники (Говерла, Поп Іван, Ребра, Гутин-Томнатик, Бребенескул) (Закарпатська та Івано-Франківська область);
- 5) національний природний парк «Подільські Товтри» (Хмельницька, Тернопільська область);
- 6) біосферний заповідник «Асканія-Нова» (Херсонська обл.);
- 7) українські чорноземи (з опорними шурфами в Полтавській, Кіровоградській, Черкаській областях).

Зважаючи на те, що довкілля, людина, суспільство, економіка постійно змінюються, змінюється й сам п'єдестал рекордних проявів у тій чи іншій номінації, які, зі свого боку, теж модифікуються.

Потрібен постійний моніторинг рекордних проявів (національний, регіональний, локальний вимір), адже останні – природні, суспільно-економічні, біосоціальні – суттєвий чинник ресурсно-рекреаційної привабливості території та залучення до України іноземних туристів.

Список використаної літератури

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування : монографія / Бейдик О. О. – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2001. – 395 с.
2. Енциклопедія сучасної України. Т. 2. – К. : Координаційне бюро Енциклопедії сучасної України НАН України, 2003. – 872 с.
3. Маценко Г. О. Книга рекордів України. Культура і мистецтво. Спорт і розваги / Маценко Г. О. – Т. : Навч. книга-Богдан, 2002. – 80 с.
4. Маценко Г. О. Книга рекордів України. Людина і суспільство. У світі науки і техніки / Маценко Г. О. – Т. : Навч. книга-Богдан, 2002. – 112 с.
5. Маценко Г. О. Книга рекордів України. Природа навколо нас / Маценко Г. О. – Т. : Навч. книга-Богдан, 2000. – 80 с.
6. Україна в цікавих фактах: Книга рекордів України / упоряд. Г. О. Маценко. – Л. : Слово, 1992. – 160 с.

Адреса для листування:

МСП-680, м. Київ, просп. Академіка
Глушкова, 2, географічний факультет.

Статтю подано до редколегії
27.02.2012 р.